

Grepl, Miroslav

[Gregor, Alois. Slovník k zpěvům moravských Kopaničářů]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1956, vol. 5, iss. A4, pp. 127-128

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101566>

Access Date: 06. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

z příkladů uvádí *grivna grimna*. I když je patrné, že tu jde o asimilaci artikulačního způsobu, přece jen by se mělo uvést, který z obou tvarů je v bulharštině spisovný, jde-li o tvary nářeční, ať už místní nebo vrstevové. Dále dělí autor asimilaci na částečnou a úplnou. Částečná je podle jeho definice ta, při níž se dvě hlásky pouze sblížíjí jednou nebo více vlastnostmi (vrabče—vrapče), úplná pak ta, při níž se dvě hlásky úplně vyrovnají (př. ot dávna — od dávna). Nejde tu podle našeho názoru, o žádný jiný druh asimilace než v předcházejícím příkladě; jde tu o slova s předložkami nebo předponami, kde působením asimilace na morfe-matickém nebo slovním švu vznikají dvě stejné souhlásky. Tato asimilace může — podle autorova tvrzení — dospět až k úplnému vypuštění stejné hlásky (př. edno — enno — eno, číslo — číslo — číslo). I zde však by bylo záhodno blíže vysvětlit, jde-li o tvary doložené z historického vývoje bulharštiny nebo existují-li oba tvary v různých dialektech, ať už místních nebo vrstevových. Totéž platí pro příklady na sandhiovou asimilaci jako *bez život — bež život*, *s žalost — z žalost — ž žalost*, a konečně i na disimilaci *doktor — dočtor — dochtor*, *koridor — kolidor*). Také výklad o artikulaci *n* bez explose jakožto jevu asimilač-ním je málo jasný.

Dále jsou popsány metathese, přehláska, labialisace, velarisace, delabialisace a develarisace, nasalisace a dénasalisace, redukce, elise, kontrakce, haplogogie, epenthese a jotace. Autor nezapomíná ani na vokální harmonii, i když se v bulharštině nevyskytuje a uvádí příklady z turečtiny. Ani zde však jeho formulace nebude asi obecně přijata. Vokální harmonie je podle jeho názoru svým způsobem progresivní asimilace, při níž samohláska v první slabice vykonává vliv na samohlásky ve všech slabikách ostatních. Jako příklad uvádí turecké *ev/evler*, *oda/odalar*, *kar/karlı*. Bylo by potřebí dodat, že nikoliv samohláska v první slabice (srov. tu *oda/odalar*), ale samohláska kmenová rozhoduje o barvě samohlásek, a to nikoliv ostatních, ale příponových (na př. plurálová přípona v turečtině je *er* nebo *ar* podle barvy kmenové samohlásky. I když některé vysvětlení najdeme v kapitole nazvané charakteristika kombinatorických změn, přece jen by bylo vhodné formulovat přesněji.

Poslední kapitoly věnuje autor vývoji písma, pravopisu, poměru řeči psané a mluvené a fonetické transkripci, a závěrem pak uvádí transkripcie bulharštiny textů.

Práce Stojkova navazuje na tradice pražské fonetické školy a vychází z podrobného rozboru konkrétního materiálu, získaného především cestou experimentální. V bohatém přehledu bibliografie je uvedena také řada prací českých, z nichž autor mnohdy vychází. Je to především Hálův—Sovákův *Hlas, řeč, sluch*. I když nikde v textu nenajdeme citace uvedených autorů, podobnost v základním rozdělení, většinou výkladů i vyobrazení je na první pohled zřejmá. Poctivě sebrání a uveřejnění materiálu je největším kladem této knihy, neboť je to první publikace, která jej pro bulharštinu soustavně podává a vykládá. Je proto vítaným přínosem pro studium fonetiky slovanských jazyků, kde pro bulharštinu jsme dosud neměli oporu v řadě objektivních zjištění. Některé linguistické postřehy a závěry bylo by však dobré v příštím vydání rozvést a zároveň je zpřesnit.

Jaroslava Pačesová

Alois Gregor: Slovník k zpěvům moravských Kopaničářů. Zvláštní otisk z *Vlastivědného věstníku moravského X*, 15—21, 33—63, Brno 1955.

Autor připravil tento slovníček původně jako doplněk k velké sbírce kopaničářských písní, které vydává známý sběratel moravských písní Jos. Černík. Není to první Gregorova práce tohoto druhu. Sluší zde připomenout, že již dříve několikrát doprovodil jazykovým rozbohem a slovníčkem vydání lidových písní (*Lidové písně z Hustopečska*, Praha 1950; *Lidové písně a tance z Valašsko-Kloboučka I*, Praha 1955; *Předmluva ke 4. vydání Bartošovy—Janáčkovy Kytice*, Praha 1953) a zasloužil se o to, aby tyto písně snadněji zdomácněly i v širších vrstvách. Tentokrát se však nespokojil pouze s tímto cílem. Protože jde o lexikální materiál cenný s hlediska jazykovědného, vydal jej značně rozšířený samostatně s uvedeným názvem pro potřeby moravské dialektologie. To je jistě třeba ocenit, zejména proto, že dialektologie trpí dosud velkým nedostatkem právě prací slovníkových. Chtěli bychom také upozornit, že slovníček může být velmi užitečný i pro práci našim etymologům. Bude ovšem třeba, a to připomíná naléhavě i sám autor v úvodě, aby dialektologové zacházeli s tímto materiálem obezřetně. I když jde o slovníček lidových písní kopaničářských, nebude možné jej mechanicky ztotožnit s lexikální zásobou kopaničářského nářečí. Mnohá slova zde uvedená mají totiž nepochybně oblast širší, sahající především dále na východ, na Slovensko, ale i na západ, na Moravu. (Srov. zejména slova z písní vojenských, ale i četná jiná.) Bude tedy třeba při práci s tímto materiálem nejprve ověřit, co z lexikálního bohatství zde uvedeného opravdu v kopaničářském nářečí žije jako živá součást jeho lexikální zásoby, a ovšem také to, v jakých různých významech užívá lid těchto slov v běžné řeči.

Autor uspořádal slovníček abecedně, připojil ke každému slovu charakteristiku gramatickou, k mnohým také stylistickou. Při určování významu slov vycházel G. především z toho významu, který má slovo v písni. Zdůrazňuje proto v úvodu, že „slovo... nemá vždycky jenom tento jediný význam, nýbrž může mít v kopaničářském nářečí významů několik“ (str. 4). Tyto významy však ve slovníku zahrnuty nejsou. Totéž platí také o gramatickém zařazení slov podle slovních druhů, na příklad slova adana*j*, ta*dana**j*; apri*nečka*, hejnom dejnom; hojaja a j. jsou ve slovníku charakterisována jako citoslovce, i když se nepochybně v lidové mluvě jako citoslovce nevyskytují. (Jde ve většině těchto případů o t. zv. slova rýmová nebo refrénová, která ovšem v písních mají také často platnost citoslovečnou.)

Za slovník připojil autor ještě seznam četných slov zdobných, která z úsporných důvodů nemohla být všechna pojata do vlastního slovníku. Celou práci vhodně uzavírá několik textových ukázek typických kopaničářských písní.

M. Grepl

Martin Kloster Jensen: Précis de prononciation française. Oslo 1955. S. 78, 1 příloha s 54 schémata intonačními.

Vištorovo „Quosque tandem“ z r. 1882 přineslo významný obrat v jazykovém vyučování. Mimo jiné bylo velkou zásluhou tohoto manifestu, že se počalo přihlížet i k zvukové stránce jazyka. Když pak brzy nato se počala slibně rozvíjet experimentální fonetika, bylo učiněno dosti pokusů aplikovat nejen její výsledky nýbrž i její metody na vyučovací praxi, takže někde se na školách používalo při nacvičování artikulační hlásek cizího jazyka zrcátka i umělého patra. Výsledky však často nebyly úměrné vynaloženému úsilí. Už proto ne, že obvyčejně metodikové zůstávali při nacvičování výslovnosti jednotlivých hlásek, jak se to v přehojně míře děje i dnes. Ostatně také starší fonetické práce se zabývají především jednotlivými hláskami, kdežto fonetice řeči souvislé je věnována jen nepatrná část jejich rozsahu. To je snadno pochopitelné, přihlédneme-li k historii fonetického bádání. Artikulace hlásek byla pro popis i pro experimentální výzkum metodicky nejpřístupnější, zatím co některé charakteristické rysy a modulace souvislé řeči jsou dodnes experimentálně postižitelné metodami daleko pracnějšími. A tak při studiu výslovnosti cizího jazyka se dodnes tradičně začínalo nacvičováním artikulační jednotlivých hlásek. Snad to bylo i ve shodě s výcvikem gramatickým, při němž se velmi důkladně cvičil pravopis, dále morfologie, méně už syntax a nejméně času a pozornosti se věnovalo stylu.

At tamen! — Avšak v mluvené řeči jsou přece neméně důležité, ne-li někdy důležitější, kombinací změny hlásek a celkový spád souvislé řeči. Výslovnost hlásek se musí přece procvičovat na celých slovech. Hned od počátku přece užívají žáci celých (byť i kratičkových) vět. Na slovech a krátkých větách si osvojuje dítě jazyk mateřský, na slovech, sousovlích a krátkých větách se i dospělý člověk seznamuje s jazykem cizího prostředí. V mluvené řeči se nikdy nesetkáváme s izolovanými hláskami, z nichž některé ani nedovedeme v izolovaném postavení realizovat (tak na př. v češtině *ŋ*, v ruštině *y*).

Je proto jedině správný metodický postup pro studium cizí výslovnosti, vychází-li se z řeči souvislé, z jejích specifických rysů, a teprve na druhém místě se věnuje pozornost artikulaci hlásek a jejich skupin. Tohoto metodického postupu také užil autor recenzované učebnice, užívaje svého fonetického výcviku v Institut de Phonétique u prof. P. Fouché v Paříži a v tamních kursech, které vedou Mme Léon a Mme Mercier. V kapitole nazvané „Première difficulté“ vychází ze srovnání norštiny a franštiny a upozorňuje tu na fonologické rozdíly obou jazyků. Vědomí o těchto rozdílech přispěje totiž k správným fonetickým realizacím. Nato podává výklad o přízvuku a o mluvních taktách, o správném členění promluvy, o časovém vyrovnávání různých dlouhých taktů („loi de compensation syllabique“) a konečně o melodii francouzské věty. Zde rozlišuje tři intonační typy (pro věty vypořádací, tázací a zvolací), stanoví pro ně pravidla, jež hned dává procvičovat na sousovlích a na větách, uváděje v příloze řadu schémat s příklady melodie francouzské věty. Teprve po těchto kapitolách následuje výklad o samohláskách, o *e muet* a o souhláskách. Kniha je uzavřena kapitolami o liaison a o fonetických realizacích, typických pro čtení francouzských veršů.

V některých drobnostech by potřebovala práce zpřesnění a menších úprav. Tak při rozboru výslovnosti jednotlivých hlásek se uplatnily někde vlivy představ grafických. Na str. 27 (§ 58) se mluví o zdvojené souhlásce, ač se v citovaných příkladech vyslovuje vždycky souhláska jednoduchá („dans des mots comme *presser*, *errer*, *effort*, (consonne double)... la première syllabe est ouverte en français“) a dokonce se tu mluví o francouzském *h* jako o souhlásce, ač dnes je to pouhý grafém („deux consonnes, dont seule la seconde est *h*, *r*, *n*, ou *l*“). Poněkud zjednodušen je i výklad o kvantitě nosových vokálů, u nichž autor rozlišuje